

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA MANTIQUIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Shukurova Gulnoz Muhammadovna

Zarmed universitetining "Ijtimoiy fanlar "

kafedrasi o'qituvchisi

+99891-408-03-47

Shukurovagulnoz78@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda mantiqiy tafakkurni shakllantirishning zamonaviy usullari yoritilgan. Shuningdek, matematika darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini o'stirishda mantiqiy masalalarni qo'llash orqali bolalarning mantiqiy tafakkurini shakllantirishga doir fikrlar ham aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: tafakkur, ko'rgazmali-obrazli tafakkur, ijodkorlik, sezgi, qiziquvchanlik, intellektuai faollik, psixologik rivojlanish, qobiliyat, motivatsiya, mantiqiy tafakkur.

Jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida inson qalbini kichiklikdan boshlab yaxshilik, oliyjanoblik, insonparvarlik, odamgarchilik, aql-idrokli bo'lish, odob-axloqlilik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, halollik, poklik, so'zamollik, xushso'zlik, ilmi bo'lish kabi xislatlar bilan boyitish inson kamolotining me'yori bo'lib kelgan. Chunki komil insonning ma'naviyati yuksak bo'ladi Yuksak ma'naviyatga ega bo'lgan kishi esa o'z xalqining tarixi, urf-odati, qadriyati hamda an'analari, madaniyatini chuqur biladi va unga rioya qiladi. Kichik maktab yoshi davri bolaning o'sish, rivojlanish, o'zini namoyon etishga intilish, o'rganish, bilishga ishtiyoqi kuchli bo'lgan davridir. Aynan shu davrda bolaning insoniy sifatlari va aqliy salohiyati rivojlanishi uchun poydevor yaratiladi. Kichik maktab yoshidagi bola bilan ta'lim-tarbiya qanchalik erta boshlansa, samarasi shunchalik barvaqt namoyon bo'ladi va bolaning butun hayotiga ijobiy ta'sir qiladi.

Shunday ekan, bolalar tafakkurini rivojlantirish asosiy vazifalardan biriga aylanadi. Buning uchun uning yirik va mayda qo'l motorikasini rivojlantirish zarur. Chunki inson qo'l va barmoqlarida nerv tolalari joylashgan. Barmoqlar orqali inson axborot oladi. Bolalarning mayda motorikasi uning nutqi, mantiqiy tafakkurini shakllantirishga ta'sir etadi. Bolalarning qo'l va bilak motorikasi to'g'ri rivojlantirilsa, miya faoliyati shunchalik yaxshi taraqqiy etadi. Qo'l barmoqchalari motorikasining rivojlanishi quyidagi holatlarni yuzaga keltiradi: –tafakkurning rivojlanishi;

- harakat koordinatsiyasining rivojlanishi;
- xotira va diqqatning oshirish;
- yozish ko'nikmalarining shakllanishi;
- nutqning ravonlashuvi.

Tasavvur etish, tafakkurning rivojlanishidir. Kichik maktab yoshdagi bolalar mashg'ulotlaridagi asosiy vazifalardan biri – bola miyasida buyum va hodisalar haqidagi axborotni tasavvur ettirish. Masalan, rasm chizish, turli o'yinlar, kubiklardan biron-bir narsa yasash orqali bola ana shu axborotni tafakkurida rivojlantiradi. Ushbu tafakkur turi boshqa tafakkur turlariga asos bo'lib, so'z boyligi, mantiqiy tafakkurning shakllanishi, kelajakdagi maktab darslarini a'lo darajada o'zlashtirishda ko'maklashadi. Bolaning ijodiy va mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda quyidagi yo'llarni amalga oshirish mumkin: Kitob o'qish. Bola bilan birga kitob rasmlarini tahlil qilib o'qish, undagi ertakning mazmunini bolaga o'yin tarzida qayta so'zlatish, o'yinchoqlariga kitob mazmunini aytirish juda foydali va qiziqarli mashg'ulot sanaladi. Ertak eshitish jarayonida bola ertak qahramonlarini kimgadir o'xshatishga harakat qiladi, u o'zi ertak yoki hikoyalarni mustaqil to'qiy olishi ham mumkin. Chizish (bo'yoq, un, qum bilan). Bolalar odatda chizishni juda yaxshi ko'rishadi. Lekin uddalay olishmasa, xafa bo'lib chizmay qo'yishi ham mumkin. Bolaga qalamning o'rniga qo'llarida chizishni (faqat maxsus bo'yoqlar bilan) taklif qilib ko'ring. Bo'yoqqa qo'llarini botirib, istagan narsani chizayotgan bola juda

zavqlanadi (hamma yoq bo'yoq bo'lib ketishini inobatga oling). Yoki chala chizish mashg'ulotini qo'llang. Bunda siz bolaga biron-bir narsani oxiriga yetkazmasdan chizib berasiz. Bola esa o'zi uni tugatib qo'yishi kerak. Masalan, siz aylana chizib, boladan uni tugatib qo'yishini so'rang. Shunda bola aylanadan nima chizish mumkinligihaqida fikr yuritadi. Bola rasm solar ekan, rasmni so'zlar bilan to'ldirib, faollik bilan harakat qiladi, u o'z tasavvurlari asosida keyinchalik katta yoshdagi odamlarning so'ziga binoan rasmlar yaratishi mumkin, unda ayrim narsalarning obrazlari vujudga keladi. Rasm solish bilan loy va plastilindan shakllar yasaydi. Natijada, bola analizatorlarini rivojlantirishda moslashgan va differensiyallashgan harakatning tarkib topishidan tashqari, uning narsa shakli, hajmi, bir o'lchovda bo'lishi va munosabatini idrok etish takomillasha boradi. Chizishni un va qumda ham amalga oshirish mumkin

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda mantiqiy tafakkurni shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayon komil shaxsni tarbiyalashning poydevori sifatida qaraladi. Ayniqsa, sinfdan tashqari mashg'ulotlar doirasida ushbu qobiliyatlarni rivojlantirish orqali ta'lim sifatini tubdan yaxshilash, uni rejalashtirish, tashkil qilish, baholash va samarali boshqarish imkoniyati yaratiladi. Mazkur masalaning dolzarbligi shundan iboratki, hozirgi vaqtda turli soha vakillari tomonidan kichik maktab yoshidagi bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga oid ilmiy va amaliy yondashuvlar taklif qilinmoqda. Biroq, "mantiqiy tafakkur" atamasining aniq va yagona ilmiy ta'rifi hali to'liq shakllanmaganligi sababli, ushbu muammoga yanada chuqurroq, tizimli yondashuv zarur bo'lmoqda.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish esa o'z ichiga keng ko'lamli ta'limiy komponentlarni – ya'ni ta'lim maqsadlari, o'quvchilarning va pedagogning faoliyati, o'quv mazmuni, metodika, shakl va vositalarni hamda natijalarni baholash tizimini qamrab oladi. Bu jarayonni yaxlit pedagogik tizim sifatida qarash lozim.

Kichik maktab yoshidagi bolalarda mantiqiy tafakkur qobiliyatini samarali rivojlantirish uchun bir qator tafakkur operatsiyalarini egallash muhim ahamiyatga

ega. Bular – tahlil (analiz), umumlashtirish (sintez), solishtirish, mavhumlashtirish (abstraksiyalash), hukm chiqarish va xulosalash kabi aqliy amallardir. Ayniqsa, matematika darslari ushbu operatsiyalarni chuqurroq o'zlashtirish, bilimlarni mantiqiy asosda o'rganish uchun qulay maydon bo'lib xizmat qiladi. Bunday yondashuv o'quv jarayonining yuqori sifatli natijasini kafolatlaydi. Tasavvur etish, tafakkurning rivojlanishidir. Kichik maktab yoshdagi bolalar mashg'ulotlaridagi asosiy vazifalardan biri – bola miyasida buyum va hodisalar haqidagi axborotni tasavvur ettirish. Masalan, rasm chizish, turli o'yinlar, kubiklardan biron-bir narsa yasash orqali bola ana shu axborotni tafakkurida rivojlantiradi. Ushbu tafakkur turi boshqa tafakkur turlariga asos bo'lib, so'z boyligi, mantiqiy tafakkurning shakllanishi, kelajakdagi maktab darslarini a'lo darajada o'zlashtirishda ko'maklashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Айзенк Г.Ю. Понятие и определение интеллекта// Вопросы психологии. – М.: 1995, – № 1. – С. 111-129.
2. Айзенк Г.Ю. Интеллект: новый взгляд// Вопросы психологии. – М.: 1995. – № 1. – С. 111–131.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта // Психология мышления / Под ред. А.М. Матюшкина. – М.: 1965. – С 433 -456.
4. Дружинин В.Н. Психологическая диагностика способностей: теоретические основы: в 2 ч. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1990 – Ч.1 –137 с; Ч. 2-С. 139-292.
5. Rogers, C. Towards a theory of creativity // ETS: A Review of General Semantics. 1954. 11 P. 249-260.
6. Sternberg R.J. Creativity for the new Millennium. «-», 2001.
7. Ғозиев Э.Ғ. Усмонова Ш. Интеллект психологияси. – Т.: ТошДУ, Университет, 1996, – 48 б.